

★
**Okuyucularımızla
Konuşma**
★

Sizi, tarihin kâh güzel, kâh esrarlı günlerine götüren ve kâh korkunç zindanlarda, kanlı savaş mey-

danlarında gezdiren, fakat daima zevimli ve faydalı bir arkadaşınız olan mecmuanız, bu sayı ile üç yajına bastı.

Eski nüshalarıyla ölçülmeyecek derecede müttekâmil şekil alan «Resimli Tarih Mecmuası»nın bu yeni cildinde de pek çok yenilikler bulacaksınız.

Mecmuamızın fiyatını bir liraya çıkarınca 16 sayfa fazlalattırmiştık. Çünkü satışın yüzde yirmi beş düşeceğini sanmıştık. Böyle olmadı; düşüş yüzde 10-15 de ayarlandı; biz buna mukabil bir de ilâve vermeyi düşündük. Netekim kâğıt fiyatı artmakta devam edip yüz yetmiş bulmasına rağmen, idare ettiği için bu ilâveyi veriyoruz, çünkü gayemiz maddî kazanç değil memleket kültürüne hizmettir.

İlâvemize gelince; birinci cildimizde verdiğimiz tarih kılavuzunun geniş fayda temin ettiğini aldığımız sayısız mektuplardan anladığımızdan, bu ciltte de «Tarih Lûgati» ne başlıyoruz; ilâvemizin başında buna neden lüzum gördüğümüzü izah ettik.

Daha pek çok şeyler düşünmekteyiz. Fakat, meydana getirmeden vâdetmek istemiyoruz. Karlarımızın teveccühü bizimle beraber oldukça bunları da yapacağız.

Resimli Tarih Mecmuası

★

Orijinal yazı ve resimlerimizin her hakkı mahfuzdur

★

Sayı: 25 ★ Ocak 1952 ★

Cilt: 3 ★ Fiyatı 100 kr.

Her ayın başında çıkar ★ Sahibi ve umumi neşriyatı filen idare eden : Server R. İskit ★ İdare evi: Çağaloğlu Himayeli Etfal sokağı No. 4 ★ Posta kutusu No. 18, İstanbul ★ Telefon: 27098 ★ Fiyatı 100 kuruş, yıllık abonesi 10, altı aylık 5 liradır ★ Bu nüsha Murat Keçman dizimevinde dizilmiş ve Tan Matbaasında basılmıştır ★ Kılıçeler Kenan kılıçehanesinin, kapak baskısı Tarık Uzmen'indir.

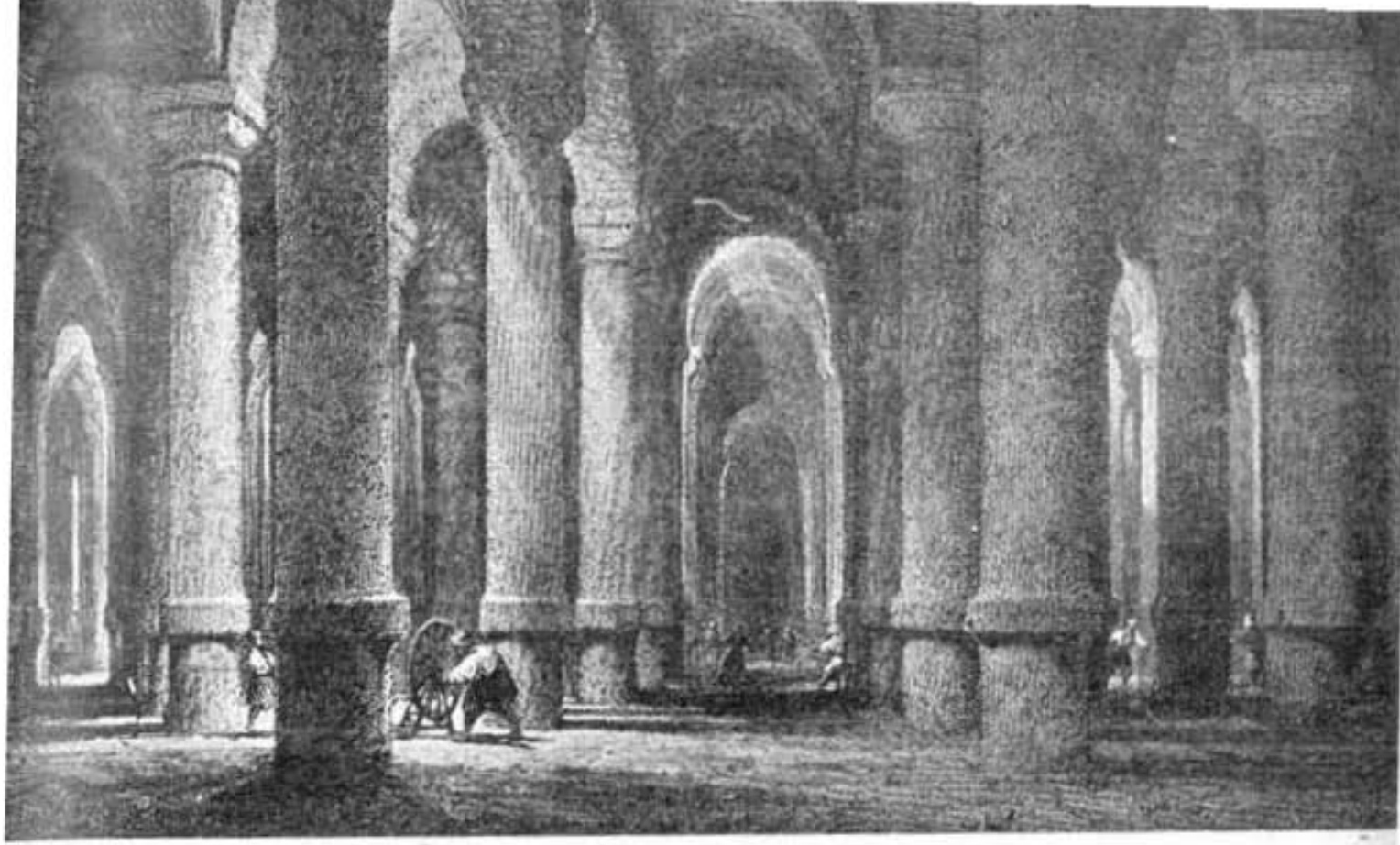
★

İ L Â V E M İ Z

Bu sayıdan itibaren mecmuaya ilâve olarak vermiye başladığımız "Tarih Lûgati" ni aldığımız satıcıdan isteyiniz, ve muntazaman toplayınız. İlâveler sona erince tam ve mükemmel bir esere sahip olacaksınız.

İLÂVEMİZ PARASIZDIR

★

Bizanslıların Filoksenos adlı su sarnıcı: Binbirdirek (Allom'dan)

BİZANSLILARIN SU SARNIÇLARI

ve

YEREBATAN SARAYI

Biraz da İstanbul'un altını tetkik edelim. Çünkü, İstanbul'un üstü kadar altı da eski eserlerle doludur.

Yazan: Ziya Şakir

Bizans haldesi kurulduğu tarihten Türklerin hâkimiyeti altına girdiği güne kadar yirmiden fazla muhasara geçirmişti. Bâzısı uzun ve bâzısı da kısa olan bu muhasaralar esnasında da, çok acı mahrumiyetler çekilmiştir.

Bilindiği gibi, muhasaralarda halkı en çok muhterip eden su derdidir ve muhasaraya mâruz kalan bir belde de en çok su meselesine ehemmiyet verilir. İşte Bizanslılar da ilk muhasaralarda bu mahrumiyetin acısını çektikleri için şehirde su depolarına ehemmiyet vermişler; bugün hayretle temâşa ettiğimiz cesim su sarnıklarını vücutta getirmişlerdir.

Şehir, kurulduğu zaman, şimdiki «Saravburnu» dediğimiz yerden itibaren dahile

doğru yayılmış küçük bir kasabadan ibaretti. Beldenin su yerleri, açılan kuyularla «ayazma» diye kudsîyet izafe edilen küçük su kaynaklarından ibaretti. Fakat, Şarki Roma İmparatorluğunu kuran Büyük Kostantin, hükümet merkezi olmak üzere şehri genişletmeye başladığı zaman kuyular ve ayazmalar halkın ihtiyacına kâfi gelmemiş; görülen lüzum üzerine uzak yerlerde bulunan sular, kesme taşlardan yapılmış olan kemerler üzerinden geçirilerek şehre getirilmiş ve bu suretle halkın su ihtiyacı temin edilmişti.

Eski harplerde, muhasara edilen bir kaleyi cesaretle teslim mecbur etmek için, ilk hareket olmak üzere, düşman tarafından şehrin suları kesilirdi. Netekim Bizans

şehri de ilk muhasaralarda, bu yüzden bir hayli meşakkat ve mahrumiyet çekmişti. İşte bu acı derslerden ibret alan imparatorlar, şehir muhasaraya maruz kaldığı zaman halkın susuzluk yüzünden isyan etmelerinin önüne geçmek için beldenin muhtelif yerlerinde su sarnıçları vücuda getirmişler ve bu sayede uzun muhasaralara mukavemet göstermişlerdir.

Bu sarnıçlar, üstü açık veyahut kapalı olmak üzere iki nevi idi. Üstü açık sarnıçların zeminini düz taşlarla döşerler; bu taşların aralarını horasan ve harçlarla pekiştirirler, duvarlarını da tuğlalarla örerler, böylece içlerine doldurulan suların sızmasının ve ziyan olmasının önüne geçerlerdi. Aynı zamanda, sarnıçların etraflarına ağaçlar dikmek suretiyle de serinliklerini muhafaza ederlerdi. Bugün Edirnekapı ile Sultanselim civarındaki «Çukurbostan» denilen yer, bu üstü açık su sarnıçlarının en büyüklerinden idi.

Fakat Bizanslılar, en ziyade kapalı sarnıçlara ehemmiyet verirlerdi. Bunların kapılarını, duvarlarını ve bilhassa direk başlıklarını, âdeta bir mâbede yakışacak surette süslerlerdi.

Beldenin her semti ve her mahallesi, böyle bir sarnıca malikti. Hattâ devlet erkânı ile asilzadelerin ve zenginlerin ikametgâhlarında da bir senelik su ihtiyacına kâfi gelecek derecede sarnıçlar yaptırılması âdet edilmişti.

Yağmur mevsimlerinden evvel bu sarnıçlar büyük bir dikkatle temizlenir, yağın yağmurların suları ziyan edilmiyerek bu temiz sarnıçlarda biriktirilirdi.

Fakat büyük ve umumi sarnıçları doldurmak için, yağmur suları kâfi gelmezdi. Onun için şehrin civarındaki su kaynaklarından da istifade edilirdi.

Büyükdere'nin üst taraflarında ve Belgrad ormanlarında, bir hayli su kaynakları vardı. Bizanslılar, bu su kaynaklarının önlerine birer baraj yapmışlardı. Bu barajlardaki suları, o dalgalı arazinin alçak yerlerine yaptıkları kemerlerin üstünden geçirerek tepeden tepeye aşırırlar, böylece şehre getirerek büyük sarnıçları doldururlardı.

Bu su kemerleri, kâmil kesme taşlardan inşa edilirdi. İmparator Jüstinyen'in yaptırmış olduğu kemer, yedi asır evvel inşa edilmiş olduğu halde metanetini muhafaza etmiş, üzerindeki taşlardan bir tanesi bile henüz düşmemiştir. Kemerburgaz civarındaki bu kemer, naklettiği suyu bir tepeden diğerine aşırarak için, otuz altı metre yüksekliğe malikti.

İmparator Valans da, şehir dahilinde bir kemer yaptırmıştı. Bugün «Bozdoğan kemer» dediğimiz bu su yolunu yapmak için Kadıköy'deki Bizans kalelerinden biri yıkılmış, onun taşları bu kemerin inşaatın-

da kullanılmıştı. Bu muazzam su kemerinin inşasına Milâdın 366 ncı senesinde başlanmış, ancak 378 inci senede tamamlanmıştı. Bu kemere gelen sular, Beyazıt'ta şimdi üniversitenin bulunduğu binanın önündeki meydanın altında «Nikon Maksimom» denilen büyük bir sarnıçta toplanır ve sonra kemerin üzerindeki küçük küçük kanallardan geçerek bütün şehire dağılırdı.

Şehir genişledikçe, sarnıçların adedi de artmıştı. Bunların arasında, muhtelif büyüklükte altmışa yakın sarnıç vardı. Bunların en eskisi «Aspar» dı.

Bu sarnıç, İmparator Birinci Leon zamanında, altı mermerden inşa edilmişti. O devirden Bizans ordusuna yardımcı olmak üzere, Gotlardan mürekkep bir ordu vücuduna getirilmişti. Bu ordunun kumandanı olan Aspar, askerlerini susuzluk tehlikesine maruz bırakmamak için bu sarnıç inşa ettirmişti. Onun için sarnıca «Aspar sarnıç» adı verilmişti.

İmparator Jüstinyen tarafından başlıca iki sarnıç inşa edilmişti.

Bunlardan biri, Ayasofya'da saray duvarı içinde eski silâh müzemi olan «Sent İren» kilisesinin yakınlarında, diğeri de Divanyolu'nun yanında idi.

Birinci sarnıç, yapıldığı günden bu tarihe kadar, salâbet ve metanetinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Muhtelif kısımlara ayrılmış olan bu sarnıç aynı zamanda zarafeti de haizdir. Nefis bir surette yontulmuş başlıklı direklerle süslenmiştir.

İkincisine gelince, Bizanslıların Filoksenos dedikleri bu sarnıca, bugün «Binbir-direk» adı verilmiştir; bunun sebebi de, o sarnıçın tavanını tutan birçok mermer direklerden kinayedir.

Bu sarnıç, Altıncı Asrın başlarında yapılmıştır. Fakat on üç asır geçtiği halde, hiçbir tarafı bozulmamıştır. Uzunluğu altmış, genişliği elli metredir. Tavanı, gayet güzel başlıklı iki yüz yirmi dört mermer direğe istinadetmektedir. Bu direkler dörder metre fazlalarla on beş sıra üzerine dizilmiştir.

Bu direklerden bazılarının yüksekliği on metreyi mütecevizdir. Dipleri kâmil kesilmiş ve katılmış çamurlarla örtülmüş olduğu için, direklerin bir kısmının da o kurumuş çamurların içinde gömülü kaldığı tahmin edilmektedir. Bu sarnıç bir zamanlar, ip bükkenler tarafından imalâthane vaziyetine getirilmişti.

Kapalı sarnıçlardan en ehemmiyetlisi «Vasilka sarnıç» denilen cesim su hazinesidir.

Bu cesim hazineve bugün «Yerebatan sarayı» denilmektedir. Bazı tarihçiler, bu muazzam sarnıçın da Jüstinyen tarafından yaptırılmış olduğunu iddia etmektedirler.

(Arkası 1238 inci sayfada)

BİZANSLILARIN SU SARNIÇLARI

(Baş tarafı 1234 üncü sayfada)

Halbuki en muteber Bizans tarihleri bu büyük eserin, Büyük Kostantin tarafından bina edilmiş olduğu hususunda tamamiyle müttetikler.

Sarnıç, yüz on üç metre uzunluğunda ve altmış bir metre genişliğindedir. Direklerinin uzunluğu on üç metreyi geçer.

Buradaki direkler de, Binbirdirek'te olduğu gibi dörder metre fâsıla ile dizilmiştir. Bunların başlıkları da, çok ince işlemlerle süslenmiştir. Bu itibarla bu sarnıç, âdeta bir yer altı sarayının büyük bir salonu hissini vermektedir. Bundan kinaye olmak üzere ki bu sarnıca "Yerebatan sarayı" adı verilmiştir.

Burası, İstanbulun en büyük sarnıcıdır ve Ayasofya mâbedinin altında bulunan cesim sarnıçla da irtibatı vardır. Üzerinde bulunan evlerden, kuyu ağızları gibi delikler açmışlardır. Bugün bile içinde bir hayli su vardır. Evlerden açılan deliklerden kovalar sarkıtırlar; lâzım olan suyu alırlar. Su işlerini tanzim eden suyolcular, o cesim havuzda, küçük bir kayıkla dolanırlar.

